

KURAM-UYGULAMA DENKLEMİNDE AKADEMİK ÇEVİRİ EĞİTİMİNİN KONUMU

Rahman AKALIN*

ÖZ: Çeviri ile ilgili tartışmalarda yer yer bir sorun öbeği olarak adlandırılan kuram-uygulama ilişkisi, bugüne kadar çeviri üzerine söylem üretenlerin bir konusu olmakla birlikte, bu ilişkide akademik çeviri eğitiminin konumu üzerine yeterince ayrıştırmacı çalışmanın var olduğu söylenemez. Alandaki kavram örgüsü sorunu, çeviribilim araştırmalarının herkesçe kabul gören bir zemine oturmasını engellediği gibi; anılan konu ile ilgili de bir ayrımın ve netliğin oluşmasını zorlaştırmıştır. Bu noktada gerek kuramsal gerekse uygulamalı düzeyde çeviribilim alanında 'bilimsel bilgi' üretmeye çalışanlar için 'kuram ve uygulama' kavramlarında ortak kabullerin bulunması, elzem olarak değerlendirilmelidir. Bu çalışmada alan yazında 'kuram-uygulama arasındaki uçurum' olarak ifade edilen sözüm ona tutarsızlık durumu sorunsallaştırılacaktır. Diğer yandan kuram ve uygulama kavramları bilim felsefesinden hareketle tanımlanacak, çeviri alanında kuram-uygulama ilişkisi içeriklendirilmeye, bu ilişkide akademik çeviri eğitiminin konumu üzerine saptamalarda bulunulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kuram-Uygulama İlişkisi, Akademik Çeviri Eğitimi, Çeviri Kuramı

THE POSITION OF ACADEMIC TRAINING IN TRANSLATION WITH REGARD TO THEORY-PRACTICE RELATIONSHIP

ABSTRACT: The relationship of theory-practice called partly as a group of problems in translation oriented debates has been a topic of discourse producers on translation so far. However, it can't be claimed that sufficient analytic studies about the position of academic training in translation in this relationship exist. The problem of terminology in this research field both has blocked that translation studies have gained a commonly accepted base and obstructed the formation of a discrimination and clearness about the mentioned subject. In this context the existence of general acceptances in concepts of theory and practice must be evaluated as a necessity for the ones trying to produce 'scientific knowledge' in translation studies on both theoretical and applied levels. In this study the 'so-called' discrepancy stated as a gap between theory and practice in the field literature will be problematized. On the other hand these are the goals of this study to define the concepts of theory and practice with the help of philosophy of science, to detect the content of theory-practice relationship in the field of translation and finally to determine the position of academic training in translation in this relationship.

---

* Yard. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, rahmanakalin@trakya.edu.tr

Keywords: The Relationship of Theory-Practice, Academic Training in Translation, Translation Theory

Giriş

Çeviri edimi, geçmiş yüz yıllar öncesine dayanan, birbirinden farklı iletişim dizgelerini kullanan toplulukların karşı karşıya geldiği her iletişim ortamının bir gerçekliği olagelmıştır. İnsanlar, ‘ben’ ya da ‘biz’in dışında bulunana; başka bir deyişle ‘öteki’ni, dışsal olanı anlama eğilimindedirler. Kendisi dışındakini anlayan; başka bir deyişle bilinmeyeni bilinen kılan insan için karşı karşıya bulunduğu ‘şey’, artık yabancı olmaktan çıkmakla birlikte ‘korkulacak şey’ olmaktan da uzaklaşacaktır. Bu bağlamda ‘çeviri edimi’ anlamının bir aracı olarak konumu yükselen / yücelen bir etkinlik sahası olmuştur. Bu yönüyle çevirinin tarihi, insanlığın tarihine koşuttur. Çeviri ediminin yüzyıllarla ifade edilen tarihine bakılacak olursa şu temel saptama yapılabilir: Günümüz bilim anlayışına göre ölçütlerini ve sınırlarını çizdiğimiz ‘çeviri kuramları’ ortada yokken de çeviri edimi söz konusu olmuş ve anlaşma / aracılık etme faaliyetlerinin bir parçası olmuştur. Buradan hareketle çeviri kuramının uygulamayı yönlendirici ve / veya sınırlayıcı bir rolü ve etkisinin olmadığı kendiliğinden anlaşılır hale gelecektir. Ancak bugün akademik düzlem de kısmen dâhil olmak üzere ‘çeviri kuramı’ndan ‘çevirmeni çeviri etkinliğinde doğrudan yönlendirebilecek denli belirleyici ölçütler’ anlaşılabilir. O halde öncelikli sorgulama alanı kuram ve uygulama kavramları düzeyinde olmalıdır.

1. Kavram Tartışması

Kuram, en genel anlamıyla ‘uygulamadan bağımsız soyut bilgi’ olarak tanımlanabilir. Bu yönüyle ‘kuram-uygulama’ bağlamı içerisinde düşünüldüğünde ‘uygulama’ ifa edilen işin kendisini (Yun. pratikos: yapmak) temsil ederken, kuram ise kavramın kökeni ile de bağlantılı olarak ‘bakmak/ gözlemek’ (Yun. theoria) anlam alanlarını da içerecek biçimde ‘söylem üretmek’tir. Buradan hareketle çeviri uygulamasının içinde bulunmayıp çeviri üzerine düşünme ve konuşma, en geniş anlamıyla ‘çeviri kuramı’na dâhildir. ‘Kuram’ kavramı ile ilgili bir ortak kabule ulaşmak için, bilim felsefesine başvurmak ve bu kavramı bir kavram çifti düzeyinde ‘uygulama’ ya da başka bir deyişle ‘kılğı’ kavramıyla bir arada ele almak bir açılım getirebilir. Zira her iki kavram, diyalektik bir bağ içerisinde birbirilerini var etmekte, diyesi gerektirmektedir.

Felsefe sözlüğünde kuram, “belli bir genişliği, belli bir dizgesi olan bakış biçimi. Uygulamaya koşut olarak ussal ve bütünsel bakış açısı. Sonuçlarına ilgisiz olan kurgusal düşünce. Kesin bilgiye karşıt olarak varsayımsal bilgi.

Tek tek şeylere yönelik ayrıntılı ya da ayrıştırıcı bakış biçimine karşıt olarak bütünleyici ya da birleştirici bakış biçimi”¹ olarak tanımlanmaktadır.

Bu ilk tanımlarda ‘kuram’ kavramı ile ilgili en öne çıkan içerim, bütüncül ‘bakış açısı’dır. Bu bakış açısı ya da bakış biçimi, aynı zamanda ‘kurgusal düşünce’ ve ‘varsayımsal bilgi’ tanımlarıyla pekiştirilmiş ve/veya boyutlandırılmıştır. Buradan yapılacak çıkarımlardan biri, kuram’ın muhataplarına düşünsel ve tasarımsal bir çerçeve sunduğu, bu çerçevenin de bütünsel ve tümleştirici bir niteliğinin bulunduğu gerçeğidir. Aynı yerde verilen açıklamalarda, “kuramın Claude Bernard tarafından usun denetimiyle ve deneye dayalı eleştiriyile doğrulanmış varsayım olarak tanımlandığı”² bilgisine ekle “her kuramın doğrulanmayı bekleyen bir bilgiler bütünü”³ olduğu savunmaktadır.

Ancak bu doğrulanma, kuramın ‘uygulanabilirliği’ ile değil ‘gerçekliğe uygunluğu’ üzerinden sağlanabilir. Bu yönüyle kuramın olgusal gerçeklikleri gösterme işlevinden söz etmek mümkündür. Yani bir olgusal durum ya da gerçeklik, bir kuramı haklı çıkarabilir ya da çürütebilir. O halde kuram, uygulamadaki olası sonuçlarına ilgisiz, olası yararlı çıkarım ve etkilerden bağımsız veri üretme faaliyetinin kendisidir. Kuram kavramının ‘çeviri’ alanındaki karşılığına geçmeden, ‘kılğı’ kavramının bilim felsefesi açısından iki farklı alıntı ile açıklanması uygun olacaktır:

“Praxis [...] Bir amaca yönelik olan bedensel ve ruhsal etkinlik. ‘Uygulama’nın eş anlamlısı olan bu sözcük özellikle Marx’çı düşüncede dünyayı dönüştürmeye yönelik eylemi ya da etkinliği belirler. Buna göre ‘praxis’ nesnel gerçekliği değiştirebilecek olan temel kategoridir”⁴. O halde ‘uygulama’ insanın, nesnel gerçekliği değiştirme; dönüştürmesi eylemini ifade etmektedir. Bir diğer tanımda ise, ‘kılğı’nın kuramla bağlantısı ortaya konmaktadır:

“Kılğı [...] Bir kuramı düşünce alanından iş alanına geçirip geliştirmek. Kuram teriminin karşıtı ve eylem teriminin anlamdaşısıdır. [...] Kılğı, aynı zamanda hakikatin de ölçütüdür. Bir kuramın ya da düşüncenin doğruluğu ve yanlışlığı, kılğıyla anlaşılır, ne kuramsız kılğı ve ne de kılğısız kuram yürütülemez. Kuram kılğıyla doğrulanır ve yeni bir kurama yol açar. Kılğıyla kuram birbirlerini karşılıklı etkiyle oluştururlar. Bununla beraber

¹ Afşar Timuçin, *Felsefe Sözlüğü*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 1998, s. 203.

² A. Timuçin, *age.*, s. 203.

³ A. Timuçin, *age.*, s. 203.

⁴ A. Timuçin, *age.*, s. 210.

kılgı, kuramdan önce gelir, çünkü insan önce yaşamış ve sonra bu yaşadıklarının düşüncesini edinmiştir”⁵.

Bu açıklamalardan, kılğının kuram için bir doğrulama, sağlama ve haklı çıkarma alanı olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu kavram tanımları, bilim-kuramsal açıdan yol gösterici temel ilke saptamaları olarak temel alınırsa ‘çeviri’ alanı için ne anlama geldiği sorulmalıdır.

2. Çeviri Alanında Kuram ve Uygulama Kavramları

Yukarıdaki tanımlar felsefi açıdan kuram ve kılğı kavramlarına dönük bir açılım sunmaktadır. Bu tanımlar, bu yönüyle bilim felsefesinin söz konusu sorunsala bakış biçimini yansıtmaktadır. Bunlar, kavramların kökensel anlamına dönük genel fikirler vermekte, ancak modern bilim anlayışında kuram kavramının bugün kavuştuğu anlam alanı açısından yüzeysel kalmaktadır.

Bugünün bakışıyla, kuram, bir olgudan hareket eden açıklama çabasının ürünü modellemelerdir. Bu modellemeler, olguları veya olayları açıklamaya hizmet eden kurgusal, düşünsel çerçeveler sunar. Yani kuram, “belli bir olguyu veya olgu kümesini açıklayıcı kavramsal sistemdir”⁶. Bu yönüyle ‘çeviri kuramı’nın somut çeviri etkinliğine doğrudan bir yansıması yoktur. Çeviri kuramı, çeviri olgusunu kendi gerçekliği içerisinde tanımlama çabasının ürünü olan düşünsel bilgilerin tümüdür. Bu tanımlar çerçevesinde bir çevirmenin bir çeviriyi ‘belli bir kurama’ göre yapmasının söz konusu olamayacağı kendiliğinden anlaşılmaktadır. Bir çeviri uygulaması, herhangi bir çeviri kuramına göre yapılamaz, yalnızca bir kurama da dayandırılmaz.

Çeviri odaklı düşünüldüğünde, uygulama sahasını ‘çeviri uygulaması’nın dışında değerlendirmek mümkündür. Zira akademik çeviri eğitimi de bir uygulama sahası olarak değerlendirilebilir. Çeviri ile ilgili araştırma alanı özelinde ise kuram ve uygulama alanlarına, Holmes’un saptayımıyla ‘salt araştırma alanı’ ve ‘uygulamalı araştırma alanı’ kavramları üzerinden ulaşılabilir. James Holmes, “Çeviribilimin Adı ve Doğası” (1972) adlı çalışmayla, çeviribilim araştırmalarının alanlarını ortaya koymuş ve çeviri olgusuna ilişkin betimleyici ve kuramsal çalışmaların ‘çeviribilim’ adı ile kategorize edilmesi için önemli bir katkı sunmuştur. Bu katkı ve etki, çeviriye ilişkin araştırma ilgisinin filoloji ve dilbilim alanlarının dışında değerlendirilebilmesini olanaklılaştırmış ve bu görece yeni araştırma alanını özerk bir bilim dalı olarak tanımlama çabalarını hızlandırmıştır.

⁵ Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004, s. 217.

⁶ Cemal Yıldırım, *Bilim Felsefesi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007, s. 252.

O dönemde bu yeni araştırma alanındaki belirsizliklerin aşılması için Holmes, “Alan Kuramı” olarak alanyazına geçen çalışmasında öncelikle genel çeviribilim araştırmalarını “salt araştırma” (pure research) ve “uygulamalı araştırma” (applied research) olarak ikiye ayırmıştır.

Çeviribilimin salt araştırma alanını da “betimleyici” ve “kuramsal” araştırmalar olarak birbirinden ayrı değerlendiren Holmes’e göre çeviri kuramcısının asıl amacı “kuşkusuz geniş anlamda, çeviri süreci ve çeviri alanına giren tüm olguları açıklamak ve önceden tahmin etmek, çeviri alanının dışındaki olguları da ayırt etmek için kullanılacak birçok ögeyi barındıran eksiksiz, kapsamlı bir kuram oluşturmaktır”⁷. Bu düşünce açılarsa, çeviribilimde salt araştırmanın hedefinin, öncelikle çeviriye dâhil olguları tanımlamak, sonrasında da bu olguların açıklanmasını sağlayacak modellemeler yapmak olduğu savlanabilir. Betimleyici çalışmalar ise, ‘ürün, süreç, işlev’ gibi yönleri ile ‘çeviri olgusu’na dönük gözlemlerin bir sonucudur ve bu betimleyici veriler, genelleyici ilkeler, diyesi kuram oluşturmak için zemin oluşturmaktadır.

Holmes, çeviribilimin uygulamalı araştırma alanı olarak tanıladığı sahanın içerisine ise, ‘çeviri eğitimi, çeviriye eşlik eden araçlar, çeviri politikası ve çeviri eleştirisi’ şeklinde birbirinden ayırdığı alanları koymaktadır. Araştırmalara konu olmanın dışında bu alanlar, esas itibarı ile birer uygulama alanı olarak da değerlendirilebilir. Bu çalışmanın konusunu da teşkil eden akademik çeviri eğitimi, bu bağlamda bir uygulama sahası olarak görmek makul bir yaklaşım biçimi olacaktır. Holmes’un tanımladığı çerçevede kuram-uygulama ilişkisi, anılan diğer uygulama alanlarında kurulabileceği gibi, çeviribilim ile akademik çeviri eğitimi arasında da kurulabilir, akademik çeviri eğitimi kuram-uygulama denkleminde bir köprü görevi üstlenebilir⁸. Bu noktada uygulamacılar olarak akademik çeviri eğitimi verenler, kuramların peşine düşebilir ve kuramsal alandan verileri akademik çeviri eğitimi alanına aktarabilirler.

3. Çeviri Kuramı ve Akademik Çeviri Eğitimi

Kuramların, uygulamayı yönlendirici, sınırlayıcı bir etkisinin olmaması, uygulamanın düzenlenmesinde kuramlardan yararlanılamayacağı anlamına gelmemektedir. Kuram, herhangi bir kılışsal kaygı gütmeksizin var olsa da, uygulamacılar, kuramlardan kılışsal bir fayda üretebilir / türetebilir. Yani

⁷ James Holmes, “Çeviribilimin Adı ve Doğası” (Çev. Ayşenaz Koş), *Çeviri(Bilim) Nedir?: Başkasının Bakışı*, Yay. Haz. Mehmet Rıfat, Dünya Yayınları, İstanbul, 2004, s. 174.

⁸ Kuram ile uygulama arasındaki bir köprü olarak akademik çeviri eğitimi konusu, Prof. Dr. Mehmet Gündoğdu danışmanlığında yürüttüğüm ve 2013 yılında tamamladığım doktora çalışmasında ana eksen olarak buradakine benzer, ancak daha ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.

diğer araştırma ve uygulama alanlarında olduğu gibi kuram-uygulama bağıntısını uygulamayı düzenlemek yönünde kuracak olan kuramcılar değil, uygulamacılardır. Bu ilişki biçimine başka alanlardan örnek vermek gerekirse, bir sözlük yazarı (leksikograf), sözlük yazımında sözcük bilimi/bilgisi (leksikoloji) alanına başvurur. Sözlük yazımı, uygulamalı bir çalışma sahasıdır. Sözcükbilim ise, bir dilbilim disiplindir. Bir sosyal çalışmacı, sosyal faaliyetlerde sosyolojinin temel kavramlarından hareket edebilir. Sosyal çalışma, bir uygulama sahasıdır. Sosyoloji ise bir sosyal bilim dalıdır. Ya da bir peyzaj mimarı, bahçe düzenlemelerinde botanik bilgilerine başvurabilir. Peyzaj mimarisi, uygulamalı bir çalışma sahasıdır. Botanik ise, bir biyoloji disiplindir. Aynı şekilde bir hayvan yetiştiricisi, zooloji biliminin ürettiği verileri dikkate alabilir. Hayvan yetiştiriciliği, bir uygulama sahasıdır. Zooloji ise bir biyoloji disiplindir.

Bu anılan ilişki biçimleri, çeviri ve çeviribilim arasında da kurulabilir niteliktedir. Ancak uygulamaya da araştırmaya konu olan ‘şey’in ‘aynı şey’ olması, ya da öyle görünmesi, bu noktada sorunlu görünmektedir. ‘Çeviri’ sözcüğü kavramlaşmamış biçimde yer yer ‘süreci’ yer yer ‘ürünü’, bunun dışında hem ‘çeviri etkinliği’ni hem de olgusal bir durum olarak ‘çeviri’yi imlediğinden kavram örgüsü sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu noktada uygulamanın konusu olan ‘çeviri’yi ‘çeviri uygulaması’, araştırmanın konusu olan ‘çeviri’yi ‘çeviri olgusu’ biçiminde tanımlamak yerinde olacaktır. Buna benzer bir ilişki yazın ve yazınbilim arasında vardır. Yazın, edebiyat ürünlerine işaret ederken, yazınbilim edebiyat ürünlerini birer araştırma nesnesi yapmaktadır. Çeviri kuramı, daha iyi çeviriler ortaya çıkmasına doğrudan yol açmaz. Benzer şekilde yazınbilim, daha nitelikli edebiyat ürünlerinin ortaya çıkmasına doğrudan hizmet etmemektedir. Vermeer’e⁹ göre örneğin “dünyanın oluşumuyla ilgili bir kuram onun daha yaşanılır hale getirilmesi yönünde bir katkı sunmaz. Diller arası akrabalığı hedef alan bir kuramın da ilgili dillerin kurallarına fayda sağlaması söz konusu değildir”¹⁰. Bu anlamda “çeviri kuramını öncelikle çeviri olgusunu soyut ve bilimsel şekilde açıklama çabası, bir kavram saptaması, bir nesne tasviri ve işleyişin açıklanması uğraşı olarak görmek”¹¹ gerekmektedir.

Çeviribilimde ‘yöntem’ ve ‘kuram’ kavramlarının iç içe geçtiğine işaret eden Gündoğdu “bugüne kadar yapılan çeviri kuramı tartışmaları içinde

⁹ Bu çalışma kapsamında yabancı kaynaklardan yapılan doğrudan alıntılar tarafımdan Türkçeye çevrilmiştir.

¹⁰ Hans Vermeer, “Übersetzen als kultureller Transfer”, Mary Snell- Hornby (Yay.), “Übersetzungswissenschaft- Eine Neuorientierung. Zur Integrierung von Theorie und Praxis”, UTB 1915, Tübingen – Basel, 1986, s. 31.

¹¹ Hans Vermeer, *age.*, s. 31.

yanlış beklentilerden dolayı kuram adına yöntem sorununun gereğinden fazla öne çıktığını¹² vurgulamaktadır. Oysa “profesyonel çevirmenlik için yalnızca bireysel konuları vurgulayıp, ayrı ayrı ele alan bir yaklaşım yerine, yazılı ve sözlü çevirinin gerçekleştiği tüm çerçeveyi anlayıp, açıklamamıza imkân veren bir kurama ihtiyacımız vardır¹³”. Bu bağlamda ‘çeviri yöntemi’ konusu bireysel bir konu olarak üstüne bütünsel bir yaklaşım geliştirilemeyecek niteliktedir.

Çeviri kuramlarına bakıldığında, kuram kavramına dair buradaki temel saptamalara uymayan biçimde yasa koyucu yöntem önermelerinin de söz konusu olabildiği görülmektedir¹⁴. Çeviri olgusunun çok boyutluluğu, çeviribilim araştırmalarına kuramcılarının çeviri olgusu içerisindeki alt olgu türlerinden birine ya da bir kaçına daha fazla odaklanmaları biçiminde yansımaktadır¹⁵. Çeviribilim araştırmalarında oluşan alanyazına bakıldığında ‘çeviri’nin bir olgu olarak ele alınması yerine, farklı bakış açılarından araştırma konusu edildiği görülebilmektedir. İşcen, ‘çeviri’yi bir “olgular bütünü” olarak kavrarken, “çeviri ile ilgili araştırmaların gözlem düzleminin, ya dilsellik, ya metinsellik, ya kültürelilik veya da iletişimsellik unsurları üzerine yapılandırıldığına¹⁶” dikkat çekmektedir. Yani kuramsal anlamda ‘çeviri’ olgusunun “çok katmanlı ve boyutlu¹⁷” karmaşık yapısı, çeviribilim araştırmalarının özellikle betimleyici alanında yaklaşım çeşitliliği olarak kendini göstermektedir.

Gündoğdu, “Çeviribilimde Kuram - Uygulama İlişkisi” başlıklı çalışmasında “çeviri alanında ister kuralcı ister betimleyici isterse kaynak odaklı ya da erek odaklı olsun bütün kuramların çeviri olgusunun özünü açıklamaya yarayacak genel bir çerçeve oluşturmada yetersiz kaldığını¹⁸” savlamaktadır. O halde uygulamacıların hem çeviri olgusuna hem de çeviri

¹² Mehmet Gündoğdu, “Çeviribilimde Kuram-Uygulama İlişkisi”, 4. *Uluslararası Dil, Yazın ve Değişibilim Sempozyumu Bildirileri*, Çanakkale. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı, 2004, s. 98.

¹³ Margret Amman, *Akademik Çeviri Eğitime Giriş*, (Çev. Deniz Ekeman), Multilingual, İstanbul, 2008, s. 31.

¹⁴ Çeviribilimde yasa koyucu ‘kuramsal’ yaklaşımlar konusundaki örnekler için bkz. R. Akalın, 2013, s. 55.

¹⁵ Wilss’e (1987:147) göre “çeviri kuramı bakımından hiçbir yaklaşım, böylesine karmaşık bir olguyu; çeviriyi eksiksiz olarak kavrayamamaktadır. ‘Kısmi kuramlar’ kavramı için ayrıca bkz. Reiss 1995: 15)

¹⁶ İsmail İşcen, “Çeviribilim İçinde Söylem ve Çeviribilimsel Gerçeklik”, *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim Tercümanlık Bölümü, Ankara, sayı 20, 2010, s. 7.

¹⁷ Çok boyutlu bir olgu olarak çeviri için bkz. Vermeer, 1986: 34; Snell-Hornby, 1986: 12; Zybatow, 2004: 134.

¹⁸ M. Gündoğdu, *age.*, s. 96

uygulamasına kısmi açıdan yaklaşımlarının makul olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Bu noktada akademik çeviri eğitimi için hangi kuram ya da kuramsallığın ölçüt oluşturacağı sorusu merkezileşmektedir. Bu sorunun yanıtı kuramsal alanda ifade edilen “bütünleyici yaklaşım ya da tümleyici açılım veya geniş ölçekli bakış açısı”nda¹⁹ yatmaktadır.

Çünkü çok boyutlu çeviri olgusunun kavranması, “bütüncül bir bakış açısı”ndan²⁰ geçmektedir. Zira “insanla ilgili her şey de olduğu gibi kuram alanında da mükemmellik ve tamlık mümkün değildir, bu yüzden bir ya da birkaç yaklaşımın mutlaklaştırılması, gereksizdir.”²¹ Akademik çeviri eğitiminin kurama bakışı, bu bağlamda tek bir kuramın yüceltilmesi noktasında değil, tüm yaklaşımlara ‘kuramsallık’ başlığı altında yaklaşmak ve öğrencilere / çevirmen adaylarına bir bakış açısı ve bilinç kazandırılması noktasında olmalıdır.

Çeviri eğitimcileri de dahil olmak üzere uygulama alanında faaliyet gösterenlerin çeviri kuramına başvurabileceği alanları Reiss, çeviri eğitimi, meslek olarak çevirmenlik, çeviri eleştirisi ve çeviri karşılaştırması²² olarak sıralamakta ve kuramların çevirmen adaylarına / öğrencilere kendi tutumlarını ve eylemlerini gerekçelendirme olanağı verdiğini savunmaktadır. Benzer bir görüşü, yani kuramların gerekçelendirme işlevine Amman²³ da vurgu yapmaktadır. O halde çeviri kuramının, akademik çeviri eğitiminde göz ardı edilmesi ya da eğitimcilerin akademik çeviri eğitiminin içeriğini ve yöntemini belirlerken çeviri kuramlarını dışarıda bırakması olanaklı görünmemektedir. Reiss, kuramların, “çevirmenleri çevirinin çok yönlü ve çok katmanlı sorunları hakkında duyarlılaştırabileceğini, koşullar, hedefler ve amaçlardan hareketle çevirinin olanaklarını ve sınırlarını onlara gösterebileceğini”²⁴ ifade etmektedir. Bu sav, bir taraftan akademik çeviri eğitimi içerisinde verilen ‘kuram bilgisini’ diğer taraftan bir uygulama sahası

¹⁹ Çeviribilimde beklenen / istenen bütünleyici yaklaşım ya da geniş ölçekli bakış açısı savı için bkz. Zybatow, 2002: 57-86, Snell-Horby, 1986: 12, Bengi Öner, 1995: 28.

²⁰ Krşl. İşcen, 2002: 57-86, Bengi Öner, 2001.

²¹ Wolfram Wilss, “Theoretische und empirische Aspekte der Übersetzungswissenschaft”, *Lebende Sprachen*, Friedrich Krollmann ve Günther Haensch (Yay.), 32. Jahrgang. Heft 4, 1987, s. 147.

²² Reiss, Katharina, “Übersetzungstheorien und Ihre Relevanz für die Praxis”, *Wiener vorlesungen von Katharina Reiss* (Mary Snell- Hornby und Mira Kadric Yay. Haz.), WUV Universitätsverlag, Wien, 1995, s. 33.

²³ M, Ammann, *age.*, s. 28.

²⁴ K, Reiss, *age.*, s. 33-34.

olarak akademik çeviri eğitiminin çeviri kuramı yolu ile düzenlenip dizgeleştirilme olanağını gerekçelendirir niteliktedir.

Akbulut, uygulamanın kuram karşısındaki konumuna ilişkin yaptığı saptamada bu iki alan arasındaki gerilimin her bilim dalında söz konusu olabileceğini ifade ederken bu gerilime neden olarak, “kuramcılar ile uygulamacılar arasındaki iletişim eksikliğini” göstermekte, çeviribilim açısından da “bu iletişimi kuracak kişilerin eğitimciler olabileceğini²⁵” savunmaktadır. Akademik çeviri eğitiminin niteliğinin artmasını belirleyecek olan ise akademik çeviri eğitimine bilimsel-akademik bir bakıştır. Bunun için çeviribilimin araştırma alanları arasındaki bağın, üretici ve etkileşimli olarak kurulmasının gerekli olduğu ortaya çıkmaktadır. Yücel’in de savunduğu gibi “çeviri eğitiminde bilimsel bir yaklaşımın geliştirilebilmesi için, çeviri eğitimi kuramsal bir düzlemde irdelemek ve bir yöntem oluşturabilmek için çeviribilimin diğer araştırma alanlarından yararlanması kaçınılmazdır²⁶”.

Sonuç

Somut bir etkinlik alanı olarak çeviri uygulaması ile çeviri kuramı birbirinden farklı dinamiklere sahip iki alandır. Çeviri etkinliği bir iş olarak uygulama iken, çeviri kuramı, çeviriye dâhil olguları betimlemek ve açıklamakla yükümlü olan düşünsel, tasarımsal bir alandır. Bu yönüyle alanyazında ‘uçurum’ biçiminde ifade edilen bu iki alan arasındaki çatışmayı doğal ve kendiliğinden anlaşılır kabul etmek, makul bir yaklaşım biçimi olacaktır. Bu kabul, kuramların uygulama sahasındaki etkisi kavranırsa daha anlamlı hale gelecektir. Elbette ki, çeviri kuramlarını, bir olgu olarak ‘çeviri’yi aydınlığa kavuşturmak yönünde gelişime açık ve tamamlanmaya muhtaç modelleme denemeleri olarak görmek mümkündür. Bu yönüyle, çevirinin uygulama sahası, çeviri kuramlarının haklılığını ve gerçeğe uygunluğunu ölçme sahası olabilir ancak çeviri kuramlarını, daha kabul edilebilir çeviri sonuçlarına götüren / götüreceği biçimde araçsallaşabilecek formüller ve çözüm reçeteleri olarak görmek, kuramın bilim felsefesindeki anlamı ve kapsamı açısından olanaklı görünmemektedir.

Uygulama alanındaki bir diğer aktör olarak yorumlanabilecek çeviri eğitimcilerine düşen görev, çevirinin kuramsal alanını sorunları ile birlikte

²⁵ Akbulut, Ayşe Nihal, “Çeviri Eğitiminde Öğrenciye Çeviri Edinci Kazandırma: Çevirmen Kararları ve Dayanakları”, *Çeviribilim 1. Çeviri Eğitiminde Özgün Metni Yorumlama. Çeviri Metni Oluşturma Sürecine Yönelik Yöntem Önerileri*, Işın Bengi Öner (Yay.), Bursa: Ankara Üniversitesi TÖMER Bursa Şubesi, 1995, s. 13-34.

²⁶ Yücel, Faruk, “Etkili Bir Çeviri Eğitimi”. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22, s. 145.

kabul ederek, bu alandan akademik çeviri eğitimi alanına veri aktarmaktır. Bu veri aktarımında, hiçbir kuramı ya da yaklaşımı kendi başına mutlaklaştırmamak, yararlı olacaktır. Akademik çeviri eğitimi alanından kuramsal alana yönelen bir yaklaşım biçimi, mesafeli ve bütüncül düzeyde gerçekleşirse, öğrenciler / çevirmen adayları çok boyutlu çeviri olgusunun kısmi boyutlarından hareket etmeyecek, hem çeviri olgusuna hem de somut çeviri durumlarındaki çeviri problemlerine bütüncül bir bakış açısı ile yaklaşacaklardır.

KAYNAKÇA

- AKALIN, Rahman, *Çeviribilim Araştırmalarının Akademik Çeviri Eğitimindeki Yeri ve İşlevi –Kuram Temelinde Akademik Çeviri Eğitiminin Temel İlkelerini Belirleme Denencesi*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi, Mersin, 2013.
- AKBULUT, Ayşe Nihal, “Çeviri Eğitiminde Öğrenciye Çeviri Edinci Kazandırma: Çevirmen Kararları ve Dayanakları”, Işın Bengi Öner (Yay.), *Çeviribilim 1. Çeviri Eğitiminde Özgün Metni Yorumlama, Çeviri Metni Oluşturma Sürecine Yönelik Yöntem Önerileri*, Ankara Üniversitesi TÖMER Bursa Şubesi, Bursa, 1995, s. 13-34.
- AMMAN, Margret, *Akademik Çeviri Eğitime Giriş*, (Çev. Deniz Ekeman), Multilingual, İstanbul, 2008.
- BENĞİ-ÖNER, Işın, “Çeviribilimde Bireysel Kuramlardan Geniş Ölçekli Bir Bakış Açısına Doğru”, Mehmet Rıfat (Yay.), *Çeviri ve Çeviri Kuramı Üstüne Söylemler*, Düzlem Yayınları, İstanbul, 1995, s. 9-29.
- _____, *Çeviri Kuramlarını Düşünürken*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2001.
- GÜNDOĞDU, Mehmet, “Çeviribilimde Kuram-Uygulama İlişkisi”, *4. Uluslararası Dil, Yazın ve Değişibilim Sempozyumu Bildirileri*, Çanakkale, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı, 2004, s. 93-101.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004.
- HOLMES, James, “Çeviribilimin Adı ve Doğası”, Çev. Ayşenaz Koş, *Çeviri(Bilim) Nedir?: Başkasının Bakışı*, (Yay. Haz.) Mehmet Rıfat, Dünya Yayınları, İstanbul, 2004, s. 165-182.
- _____, “The Name and Nature of Translation Studies”, *Indian Journal of Applied Linguistics*, Vol. XIII No. 2, 1987, s. 9-24.
- _____, “Translation Theory, Translation Theories, Translation Studies, and The Translator”, (J. Holmes Yay.), *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies, with an Introduction by Raymond van den Broeck*, Rodopi, Amsterdam, 1988, s. 93-99.

- _____, *Traslated! Papers on Literary Translation and Translation Studies, with an Introduction by Raymond van den Broeck*, Rodopi, Amsterdam, 1988.
- İŞCEN, İsmail, “Çeviribilim İçinde Söylem ve Çeviribilimsel Gerçeklik”, *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, S. 20, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim Tercümanlık Bölümü, Ankara, 2010, s. 1-15.
- _____, *Çevrim Kuramı*. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002.
- REISS, Katharina, “Übersetzungstheorien und Ihre Relevanz für die Praxis”, *Wiener vorlesungen von Katharina Reiss* (Mary Snell- Hornby und Mira Kadric Yay. Haz.), WUV Universitätsverlag, Wien, 1995, s. 29-46.
- SNELL-HORNBY, Mary, *Übersetzungswissenschaft – Eine Neuorientierung*. UTB –Wissenschaft, Francke Verlag, Tübingen – Basel, 1986.
- TİMUÇİN, Afşar, *Felsefe Sözlüğü*, İnsancıl Yayınları, İstanbul, 1998.
- VERMEER, Hans, “Übersetzen als kultureller Transfer”, *Übersetzungswissenschaft- Eine Neuorientierung. Zur Integrierung von Theorie und Praxis*, Mary Snell-Hornby (Yay. Haz.), UTB 1915, Tübingen – Basel, 1986, s. 30-53.
- WILSS, Wolfram, “Theoretische und Empirische Aspekte der Übersetzungswissenschaft”, *Lebende Sprachen*, Friedrich Krollmann ve Günther Haensch (Yay. Haz.), 32. Jahrgang, Heft 4, 1987, s. 145 150.
- YILDIRIM, Cemal, *Bilim Felsefesi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007.
- YÜCEL, Faruk, “Etkili Bir Çeviri Eğitimi”. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22, s. 144-145.
- ZYBATOW, Lew N., “Methodologie der Translationswissenschaft und Methoden der Translation”, *Translation Theory and Methodology. Abstracts*, EU High Level Scientific Conference Series on Text and Translation, Saarbrücken, 2004, s. 133-143.
- _____, “Sprache-Kultur-Translation oder Wieso hat Translation etwas mit Sprache zu tun?” *Translation zwischen Theorie und Praxis. Innsbrucker Ringvorlesungen zur Translationswissenschaft I. Forum Translationswissenschaft Bd. I.*, Lew Zybatow (Yay.), Peter Lang Verlag, Frankfurt, 2002, s. 57-86.